

**MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA
INSTITUTUL DE ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI**

RELIGIE. CULTUL ORTODOX
CURRICULUM OPȚIONAL PENTRU LICEU

Clasele a X-a – a XII-a

Chișinău, 2017

Aprobat în cadrul ședinței *Consiliului Național pentru Curriculum* al Ministerului Educației, proces-verbal nr. 9 din 8.06.2016; prin ordinul Ministerului Educației nr. 671 din 01 august 2017.

Aprobat în cadrul *Consiliului Științifico-Didactic* al Institutului de Științe ale Educației.

Curriculumul a fost elaborat în cadrul proiectului instituțional de cercetare: *15.817.06.17A Elaborarea mecanismelor și metodologiilor pedagogice de conjugare a parteneriatului școală-familie-comunitate pentru asigurarea coeziunii sociale și oferirea unei educații de calitate*, realizat la Institutul de Științe ale Educației.

Autori:

Rodica Solovei, dr. în istorie, conf. cercet., Institutul de Științe ale Educației.

Prot. Sergiu Boldirescu, drd. IȘE, profesor de religie, Liceul Teoretic „*Miron Costin*”, or. Florești.

Recenzenți:

Lilia Pogolșa, dr. hab., prof. univ., Institutul de Științe ale Educației.

Octavian Moșin, dr. în istorie, conf. univ., Universitatea de Stat din Moldova.

Prot. Nicolae Jelihovschi, profesor de religie, LT „*Meșterul Manole*”, s. Sălcuța, r-nul Căușeni.

NOTĂ DE PREZENTARE

Conform Codului Educației, politica educațională în Republica Moldova trebuie să asigure formarea conștiinței și a identității naționale, promovarea valorilor general-umane și a aspirațiilor de integrare europeană ale societății [4].

În acest context, educația religioasă, la fel ca și celelalte dimensiuni ale educației (intelectuală, morală, etică, estetică, fizică, tehnologică etc.), are un rol important în realizarea dezideratelor sus-menționate. Studiarea religiei în liceu corespunde nevoii și aspirației comunității locale și naționale de a-și păstra patrimoniul spiritual și de a transmite tinerei generații valorile perene ale creștinătății și cele naționale.

Actualitatea disciplinei este determinată inclusiv de Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene privind competențele-cheie din perspectiva învățării pe parcursul întregii vieți, care conturează un „profil de formare europeană” pentru absolvenți structurat pe opt domenii de competențe-cheie [30]. Din această perspectivă, disciplina opțională *Religie. Cultul ortodox*, prin finalitățile proiectate, contribuie la formarea competențelor stabilite de Comisia Europeană, în special a celor raportate la domeniile:

- Competențe sociale și civice;
- Sensibilizare și exprimare culturală;
- Comunicare în limba maternă;
- A învăța să înveți.

Curriculumul *Religie. Cultul ortodox* vizează educarea elevilor în spiritul valorilor moral-creștine, care să stea la baza concepției privind relația Dumnezeu – om, om – semenii și de asemenea, la baza atitudinilor față de propria persoană.

Totodată, educația religioasă în clasele de liceu va contribui la consolidarea dorinței cunoașterii și a respectării alterității spirituale, or, într-o Europă integrată spiritual avem nevoie de o persoană care se cunoaște pe sine, inclusiv din perspectivă culturală și spirituală, care își valorizează identitatea, și care stabilește relații de înțelegere și respect cu cei din jur. Prin urmare, profilul religios al persoanei nu contravine diversității și pluralismului, ci, dimpotrivă, poartă un caracter complementar.

Disciplina opțională *Religie. Cultul ortodox* este parte componentă a ariei curriculare *Educație socioumanistică* și i se alocă 1 oră pe săptămână.

Curriculumul este structurat pe următoarele componente:

- Notă de prezentare;
- Concepția didactică a disciplinei;
- Competențe-cheie/ transversale dezvoltate în cadrul disciplinei;

- Competențe specifice disciplinei asociate cu sub-competențele, conținuturile și activitățile de învățare și de evaluare;
- Strategii didactice;
- Sugestii de evaluare;
- Bibliografie.

Cele patru competențe specifice disciplinei proiectate în curriculum vizează următoarele domenii de formare a personalității elevului: domeniul atitudinal-comportamental; relații interpersonale și interconfesionale; aspecte practic-aplicative; corelări interdisciplinare.

Curriculumul pentru disciplina opțională *Religie. Cultul ortodox*, clasele X – XII, se adresează cadrelor didactice care se vor angaja în predarea disciplinei respective, autorilor de manuale, de ghiduri metodologice și alte auxiliare didactice, factorilor de decizie, părinților, dar și profesorilor care predau alte discipline școlare.

CONCEPȚIA DIDACTICĂ A DISCIPLINEI

Scopul disciplinei *Religie. Cultul ortodox* rezidă în formarea-dezvoltarea integrală a personalității elevului, în corespundere cu valorile și atitudinile moral-creștine, prin cunoașterea și valorificarea învățaturii de credință în viața cotidiană și extrapolarea acesteia în diverse domenii de activitate.

Studierea disciplinei *Religie. Cultul ortodox* se întemeiază pe principiile didacticii generale și ale educației religioase și are la bază următoarele argumente [11, p.13-14]:

- argumentul moral: normele moralei creștine sunt revelate de Dumnezeu;
- argumentul cultural: tot ce s-a creat exemplar și a dăinuit în domeniul culturii umane se datorează, în bună măsură, creștinismului și sensului pe care acesta l-a dat culturii;
- argumentul social: educația religioasă îl formează pe om în comunitate, prin comunitate și pentru comunitate;
- argumentul psihologic: educația religioasă invită la reflecție, la evidențierea valorii persoanei, la autocunoaștere;
- argumentul istoric: creștinismul reprezintă unul din fundamentele civilizației europene și a acționat ca factor de formare și de perpetuare al poporului român;
- argumentul pedagogic: educația religioasă contribuie esențial la formarea și perfecționarea persoanei și din punct de vedere moral, intelectual, estetic, civic, fizic etc.;
- argumentul teologic: inițierea și formarea religioasă specifică presupun acțiuni educative, cu caracter de obligativitate pentru slujitorii sfințiți.

La elaborarea curriculumului opțional de *Religie. Cultul ortodox* s-au luat în considerare următoarele aspecte ale instruirii și educației:

- compatibilizarea curriculumului de *Religie. Cultul ortodox* cu profilul european de formare a tinerilor prin sistemul de competențe-cheie;
- racordarea curriculumului la cerințele Planului-cadru;
- aplicarea proiectării curriculare centrată pe formarea de competențe;
- valorificarea principiului inter/transdisciplinarității;
- recomandarea unor strategii de predare-învățare-evaluare care să contribuie la realizarea unui demers didactic centrat pe achiziție de cunoștințe, exersare de capacități și manifestare de atitudini și comportamente corespunzătoare valorilor moral-creștine.

Conținuturile propuse cuprind teme specifice religiei creștin-ortodoxe, precum și teme de interes pentru elevi cu suficiente deschideri interdisciplinare și interconfesionale.

Activitățile realizate în cadrul orelor de religie vor fi suplimentate cu activități formativ-educative extrașcolare, desfășurate în parteneriat cu familia și biserica din localitate.

Principiile didacticii generale și ale educației religioase

Curriculumul de *Religie. Cultul ortodox* se bazează pe principiile didacticii generale, dar și pe principii didactice specifice predării religiei:

- principiul axiologic;
- principiul învățării centrate pe elev;
- principiul coerenței intra- și interdisciplinare, intra- și intercurriculare;
- principiul accesibilității;
- principiul învățării prin acțiune;
- principiul creării unui mediu de susținere pentru elev;
- principiul participării conștiente și active;
- principiul respectării autonomiei și libertății individuale;
- principiul hristocentric;
- principiul eclesiocentric.

Valori și atitudini

- Conștientizarea apartenenței la Biserica Creștin-Ortodoxă.
- Acceptarea și susținerea propriei identități religioase.
- Aprecierea importanței valorizării învățaturii de credință în viața personală și a comunității locale, naționale, internaționale.
- Interiorizarea și promovarea valorilor general-umane: Viață, Adevăr, Bine, Frumos, Sacru, Credință, Dragoste etc.; a valorilor naționale: Țară, popor, istorie națională, cultură națională etc.; a valorilor europene: Libertate, Egalitate, Demnitate umană, Democrație etc.
- Manifestarea respectului față de persoanele de alte convingeri religioase.

COMPETENȚE-CHEIE/ TRANSVERSALE dezvoltate în cadrul disciplinei

1. Competențe de comunicare în limba română;
2. Competențe de comunicare în limba maternă;
3. Competența de a învăța să înveți;
4. Competențe sociale și civice;
5. Competențe de exprimare culturală și de conștientizare a valorilor culturale.

COMPETENȚE SPECIFICE DISCIPLINEI RELIGIE. CULTUL ORTODOX

1. Valorificarea resurselor de învățare pentru înțelegerea trăsăturilor definitorii ale propriei credințe.
2. Integrarea în propriul sistem de valori, atitudini și comportamente a cunoștințelor și a valorilor moral-creștine.
3. Exersarea demersurilor de valorificare a învățaturii de credință în viața personală și a comunității.
4. Corelarea achizițiilor acumulate în cadrul *Religiei* cu cele obținute la alte discipline de studiu.

ADMINISTRAREA DISCIPLINEI

Statutul disciplinei	<i>Aria curriculară</i>	Clasa	Nr.de unități de învățare	Nr. de ore pe an
Disciplină opțională	<i>Educație socio-umanistică</i>	X	4	35
		XI	4	35
		XII	4	34

COMPETENȚE SPECIFICE, SUB-COMPETENȚE, CONȚINUTURI, ACTIVITĂȚI DE ÎNVĂȚARE ȘI DE EVALUARE

Clasa a X-a

1. Valorificarea resurselor de învățare pentru înțelegerea trăsăturilor definitorii ale propriei credințe

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
1.1. Identificarea specificului religiei creștin-ortodoxe în contextul creștin universal și național.	<ul style="list-style-type: none"> - Repere istorice în apariția și dezvoltarea creștinismului. - Specificul ortodoxiei în contextul creștinismului. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Lecturarea textelor istorice și biblice; ✓ Vizionarea secvențelor de filme creștine; ✓ Exerciții de formulare argumentată a opiniei personale; ✓ Vizite de studiu la Biserică.
1.2. Utilizarea critică a surselor de documentare pentru caracterizarea religiilor din antichitate.	<ul style="list-style-type: none"> - Religiile în lumea antică: <ul style="list-style-type: none"> • Egipt; • Grecia; • Roma. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Cercetarea surselor istorice cu referire la religiile în lumea antică; ✓ Exerciții de identificare a asemănarilor și a deosebirilor între diferite religii din antichitate; ✓ Exerciții de analiză și comentare a surselor iconografice; ✓ Portofoliu tematic.

2. Integrarea în propriul sistem de valori, atitudini și comportamente a cunoștințelor și a valorilor moral-creștine

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
----------------	-------------	---------------------------------------

<p>2.1. Analiza unor modele de comportament creștin în exemplele biblice și în cele din istoria bisericească.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Crucea – simbolul creștinismului. - Icoana – Sfânta Scriptură în imagini. - Sfinții – model de viață veșnică. - Legea morală a Noului Testament (<i>Predica de pe munte</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Lecturarea și comentarea unor texte biblice;</i> ✓ <i>Vizionarea filmelor cu subiect moral-religios;</i> ✓ <i>Prezentarea profilului moral-creștin al unor personalități din istoria Bisericii;</i> ✓ <i>Joc de rol pe bază de pilde;</i> ✓ <i>Exerciții de analiză a pildelor și de raportare a mesajului acestora la viața personală;</i> ✓ <i>Vizite de documentare la Biserică.</i>
<p>2.2. Valorificarea elementelor de morală creștină în elaborarea și exersarea unor norme de comportament cotidian.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Legea morală a Vechiului Testament (<i>Decalogul</i>). - Conștiința morală – glasul lui Dumnezeu în om. - Libertate și responsabilitate în lumina credinței. - Virtuțile – patrimoniul moral al omului. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Exerciții de analiză critică a surselor istorice, filozofice și teologice pe tema libertății și conștiinței morale;</i> ✓ <i>Exerciții de autoevaluare a propriului comportament;</i> ✓ <i>Discuție dirijată: „Arta comportamentului”;</i> ✓ <i>Elaborarea unui plan de acțiuni de promovare a normelor de comportament moral-creștin;</i> ✓ <i>Proiect de dezvoltare personală din perspectivă hristică.</i>

3. Exersarea de mersurilor de valorificare a învățaturii de credință în viața personală și a comunității

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
3.1. Respectarea normelor moralei creștine în diferite situații de viață.	<ul style="list-style-type: none"> - Libertate și responsabilitate în lumina credinței. - Iubire și dreptate în viața creștină. - Rugăciune și reconciliere. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Vizionarea și comentarea unor secvențe video tematice;</i> ✓ <i>Elaborarea unui plan de acțiuni de aplicare în cotidian a normelor moral-creștine;</i> ✓ <i>Participare la acțiuni comunitare de caritate;</i> ✓ <i>Vizite de documentare la Biserică.</i>
3.2. Determinarea consecințelor unor comportamente care încalcă morala creștină asupra vieții personale și asupra comunității.	<ul style="list-style-type: none"> - Păcatul – încălcarea legilor divine. Consecințele păcatului. - Practici străine spiritualității creștin-ortodoxe: magia, yoga, reîncarnarea. - Efectele mass-media privind comportamentul tinerilor. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Exerciții de determinare a relațiilor cauză – efect ale practicilor străine spiritualității creștin-ortodoxe;</i> ✓ <i>Discuții care pun în evidență consecințele unor comportamente străine spiritualității creștin-ortodoxe;</i> ✓ <i>Dezbateri în baza unor materiale controversate din mass-media;</i> ✓ <i>Masă rotundă: „Efectele mass-media privind comportamentul tinerilor”;</i> ✓ <i>Proiect de acțiuni în folosul comunității cu caracter moral-creștin (voluntariat).</i>

4. Corelarea achizițiilor acumulate în cadrul *Religiei* cu cele obținute la alte discipline de studiu

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
4.1. Identificarea elementelor religioase în diferite forme ale artei.	<ul style="list-style-type: none"> - Valoarea spirituală și artistică în pictura religioasă. - Valoarea spirituală și artistică în argintărie 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studierea surselor iconografice;</i> ✓ <i>Prezentarea și analiza creațiilor plastice cu subiect religios;</i>

	și broderie. - Monumente reprezentative de artă religioasă.	✓ <i>Organizarea expozițiilor foto cu tematică religioasă;</i> ✓ <i>Organizarea unor expoziții cu obiecte de cult;</i> ✓ <i>Vizitarea unor monumente de artă religioasă;</i>
4.2. Aprecierea contribuției Bisericii Ortodoxe la dezvoltarea culturii și învățământului în spațiul românesc.	- Biserica și cultura națională. - Mitropoliții ctitori ai limbii române. - Mitropoliții cărturari. Unitatea națională în operele mitropoliților români. - Mănăstirile din Țările Române – adevărate centre de cultură și învățământ românesc (Putna, Căpriană, Neamț, Cozia etc.).	✓ <i>Exerciții de analiză a documentelor istorice și religioase tematice;</i> ✓ <i>Studierea unor lucrări de referință;</i> ✓ <i>Exerciții de formulare argumentată a opiniei personale;</i> ✓ <i>Elaborarea fișelor de personaj;</i> ✓ <i>Pelerinaj la mănăstiri;</i> ✓ <i>Proiect de cercetare (interdisciplinar).</i>

Conținuturi recomandate pentru clasa a X-a

I. Cunoașterea și trăirea învățaturii de credință

- Crucea – simbolul creștinismului.
- Icoana – Sfânta Scriptură în imagini.
- Sfinții – model de viață veșnică.
- Legea morală a Vechiului Testament (*Decalogul*).
- Legea morală a Noului Testament (*Predica de pe munte*).
- Conștiința morală – glasul lui Dumnezeu în om.
- Păcatul – încălcarea legilor divine. Consecințele păcatului.
- Virtuțile – patrimoniul moral al omului.

II. Cultură, spiritualitate și viață creștină

- Iubire și dreptate în viața creștină.

- Rugăciune și reconciliere.
- Valoarea spirituală și artistică în pictura religioasă, în argintărie și broderie.
- Monumente reprezentative de artă religioasă.
- Biserica și cultura națională.
- Mitropoliții ctitori ai limbii române. Mitropoliții cărturari. Unitatea națională în operele mitropoliților români (Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul ș.a.).
- Mănăstirile din Țările Române – adevărate centre de cultură și învățământ românesc (Putna, Căpriană, Neamț, Cozia etc.).

III. Religiile în istorie

- Repere istorice în apariția și dezvoltarea creștinismului.
- Specificul ortodoxiei în contextul creștinismului.
- Religiile în lumea antică:
 - Egipt;
 - Grecia;
 - Roma.

IV. Creștinismul și provocările lumii contemporane

- Practici străine spiritualității creștin-ortodoxe:
 - Magia;
 - Yoga;
 - Reîncarnarea.
- Efectele mass-media privind comportamentul tinerilor.

Clasa a XI-a

1. Valorificarea resurselor de învățare pentru înțelegerea trăsăturilor definitorii ale propriei credințe

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
1.1. Caracterizarea principalelor	- Dumnezeu – creatorul și proniatorul.	✓ Studiu de caz;

<p>Învățăturile de credință ortodoxă despre: creație, providență divină, Iisus Hristos.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Crearea lumii. - Crearea omului și căderea în păcat. - Providența divină. - Iisus Hristos – Mântuitorul lumii. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Lecturarea și comentarea textelor despre credința ortodoxă;</i> ✓ <i>Exerciții de analiză și apreciere a învățăturilor de credință ortodoxă;</i> ✓ <i>Vizionarea și discutarea unor secvențe de filme creștine;</i> ✓ <i>Vizite de documentare la Biserică.</i>
<p>1.2. Utilizarea critică a surselor de documentare pentru analiza comparativă a creștinismului în raport cu marile religii ale lumii.</p>	<p>- Marile religii ale lumii:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Creștinismul; • Iudaismul; • Islamul. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Exerciții de studiere a surselor iconografice;</i> ✓ <i>Studierea lucrărilor de referință;</i> ✓ <i>Exerciții de analiză critică a surselor referitoare la marile religii ale lumii;</i> ✓ <i>Portofoliu tematic.</i>

2. Integrarea în propriul sistem de valori, atitudini și comportamente a cunoștințelor și a valorilor moral-creștine

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
<p>2.1. Prezentarea unor modele de comportament creștin în exemplele biblice și în cele din istoria și literatura națională.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Iisus Hristos – Mântuitorul lumii. Mântuirea obiectivă și subiectivă. - Iubirea de Dumnezeu și iubirea de semenii. - Domni ai Țărilor Române – promotori ai culturii naționale și apărători ai credinței ortodoxe (Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare și Sfânt, Constantin Brâncoveanu s.a.). 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Lecturarea și comentarea unor texte biblice;</i> ✓ <i>Vizionarea și comentarea filmelor documentare tematice;</i> ✓ <i>Exerciții de analiză a documentelor istorice;</i> ✓ <i>Lecturarea și comentarea unor opere literare tematice;</i> ✓ <i>Elaborarea fișelor de personaj;</i> ✓ <i>Pelerinaj la mănăstiri;</i> ✓ <i>Excursii în locuri istorice.</i>

<p>2.2. Susținerea argumentată a opiniei proprii privind rolul familiei creștine în contextul societății contemporane.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Familia în Ortodoxie. - Valorile creștine ale familiei. - Tradiție și modernitate în familia creștină. - Familia creștină și provocările secolului XXI. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Analiza surselor istorice și religioase despre familia creștină;</i> ✓ <i>Exerciții de comparare între conceptul de familie în sens creștin și cel de familie în sens general;</i> ✓ <i>Discuție dirijată: „Familia creștină și provocările secolului XXI”;</i> ✓ <i>Exerciții de autoevaluare a propriului comportament în familie;</i> ✓ <i>Dezbateri: „Roluri și responsabilități în viața de familie”;</i> ✓ <i>Masă rotundă cu participarea părinților: „Tradiție și modernitate în familia creștină”;</i>
<p>2.3. Exersarea elementelor specifice relației om – Dumnezeu și relației dintre semenii fundamentate pe valorile moralei creștine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Providența divină. - Iisus Hristos – Mântuitorul lumii. - Mântuirea obiectivă și subiectivă. - Iubirea de Dumnezeu și iubirea de semenii. - Solidaritate și prietenie. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Joc de rol pe bază de pilde;</i> ✓ <i>Comentarea unor surse iconografice;</i> ✓ <i>Exerciții de apreciere argumentată a importanței relației om – Dumnezeu;</i> ✓ <i>Exerciții de autoevaluare a propriului comportament în relație cu semenii;</i> ✓ <i>Proiect de dezvoltare personală din perspectivă hristică.</i>

3. Exersarea de mersurilor de valorificare a învățaturii de credință în viața personală și a comunității

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
3.1. Manifestarea în cotidian a respectului față de lumea creată, ca dar primit de om de la Dumnezeu.	<ul style="list-style-type: none"> - Respectul față de lumea creată (ecologie creștină). - Iubirea de Dumnezeu și iubirea de semenii. - Solidaritate și prietenie. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Exerciții de dialog pe teme de ecologie creștină;</i> ✓ <i>Analiza unor situații concrete de manifestare a respectului față de lumea creată;</i> ✓ <i>Exersarea unor conduite bazate pe respect față de lumea creată;</i> ✓ <i>Vizite de documentare la Biserică.</i>
3.2. Evaluarea concesiunilor negative ale comportamentelor ce încalcă morala creștină asupra vieții personale și asupra comunității.	<ul style="list-style-type: none"> - Internetul: între necesitate și dependență. - Practici străine spiritualității creștin-ortodoxe: superstiția, astrologia, numerologia. - Minuni și false minuni. - Fenomene normale și paranormale. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Exerciții de analiză critică a surselor despre minuni și false minuni, despre fenomene normale și paranormale;</i> ✓ <i>Exerciții care pun în evidență deosebirea între revelația autentică și falsă revelație;</i> ✓ <i>-Discuții despre consecințele negative ale credinței în superstiții, astrologie, numerologie;</i> ✓ <i>Masă rotundă cu participarea persoanelor-resursă: „Internetul – între uz și abuz”;</i> ✓ <i>Proiect de acțiuni în folosul comunității cu caracter moral-creștin (voluntariat).</i>

4. Corelarea achizițiilor acumulate în cadrul *Religiei* cu cele obținute la alte discipline de studiu

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
4.1. Argumentarea influenței creștinismului asupra culturii naționale.	<ul style="list-style-type: none"> - Oglindirea vieții religioase în creația populară. - Muzica bisericească și mesajul ei spiritual. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studierea și comentarea unor creații populare;</i> ✓ <i>Participare la recitaluri/dramatizări cu prezentarea unor creații populare în care este oglindită viața religioasă;</i> ✓ <i>Audierea și comentarea creațiilor muzicale</i>

		<i>bisericești și cu tematică istorico-religioasă;</i> <i>✓ Organizarea unor manifestări literar-muzicale cu tematică moral-creștină.</i>
<p>4.2. Utilizarea cunoștințelor de istorie și literatură română în aprecierea contribuției domnilor Țărilor Române la consolidarea culturii naționale și a credinței ortodoxe.</p>	<p>- Domni ai Țărilor Române – promotori ai culturii naționale și apărători ai credinței ortodoxe (Mircea cel Bătrân, Ștefan cel Mare și Sfânt, Constantin Brâncoveanu etc.).</p>	<i>✓ Studierea documentelor istorice tematice;</i> <i>✓ Lecturarea și comentarea operelor literare tematice;</i> <i>✓ Elaborarea portretului personalității;</i> <i>✓ Vizitarea bisericilor, mănăstirilor, monumentelor;</i> <i>✓ Exerciții de formulare argumentată a opiniei personale;</i> <i>✓ Conferință cu tematică istorico-religioasă cu participarea persoanelor-resursă;</i> <i>✓ Proiect de cercetare (interdisciplinar).</i>

Conținuturi recomandate pentru clasa a XI-a

1. Cunoașterea și trăirea învățaturii de credință

- Dumnezeu – creatorul și proniatorul.
- Crearea lumii. Crearea omului și căderea în păcat.
- Providența divină.
- Iisus Hristos – Mântuitorul lumii.
- Mântuirea obiectivă și subiectivă.
- Familia în Ortodoxie.
- Valori creștine ale familiei.
- Tradiție și modernitate în familia creștină.
- Familia creștină și provocările secolului XXI.

II. Cultură, spiritualitate și viață creștină

- Iubirea de Dumnezeu și iubirea de semenii.
- Solidaritate și prietenie.
- Respectul față de lumea creată (ecologie creștină).
- Oglindirea vieții religioase în creația populară.
- Domni ai Țărilor Române – promotori ai culturii naționale și apărători ai credinței ortodoxe.
 - Mircea cel Bătrân – apărător al creștinătății.
 - Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt– duhovnic al credinței creștine.
 - Voievodul Constantin Brâncoveanu – pildă de dăruire și de jertfă pentru țară și credință.

III. Religiiile lumii

- Marile religii ale lumii:
 - Creștinismul;
 - Iudaismul;
 - Islamul.

IV. Creștinismul și provocările lumii contemporane

- Internetul: între necesitate și dependență.
- Practici străine spiritualității creștin-ortodoxe: superstiția, astrologia, numerologia.
- Minuni și false minuni.
- Fenomene normale și paranormale.

1. Valorificarea resurselor de învățare pentru înțelegerea trăsăturilor definitorii ale propriei credințe

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
1.1. Realizarea unor sinteze despre principalele învățături de credință ortodoxă.	<ul style="list-style-type: none"> - Persoana și lucrarea Sfântului Duh. - Credința în înviere și viața veșnică. - Biserica și Sfintele Taine. - Rugăciunile pentru cei adormiți în Domnul. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Audierea unor secvențe care prezintă învățăturile de credință;</i> ✓ <i>Vizionarea și comentarea unor filme cu tematică creștină;</i> ✓ <i>Cercetarea surselor istorico-teologice cu referire la învățăturile de credință;</i> ✓ <i>Elaborarea de prezentări orale și scrise despre învățăturile de credință;</i> ✓ <i>Vizită de documentare la Biserică.</i>
1.2. Analiza critică a surselor de documentare despre confesiunile creștine din țara noastră.	<ul style="list-style-type: none"> - Ortodoxia. - Catholicismul. - Protestantismul și neoprotestantismul. - Rolul dialogului ecumenic și interreligios. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Exerciții de utilizare adecvată a termenilor și conceptelor în abordarea confesiunilor creștine;</i> ✓ <i>Exerciții de analiză critică a surselor despre confesiunile creștine;</i> ✓ <i>Exerciții de formulare a argumentelor, a opiniei proprii, a concluziilor cu referire la confesiunile creștine;</i> ✓ <i>Portofoliu tematic.</i>

2. Integrarea în propriul sistem de valori, atitudini și comportamente a cunoștințelor și a valorilor moral-creștine

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
2.1. Prezentarea unor modele de comportament moral-creștin în baza exemplelor oferite de mari personalități ale neamului.	<ul style="list-style-type: none"> - Mari personalități ale neamului – promotori ai credinței creștine. - Modele de rezistență creștină în anii regimului totalitar comunist în R.S.S. Moldovenească. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Vizionarea și comentarea filmelor documentare despre mari personalități ale neamului – promotori ai credinței creștine;</i> ✓ <i>Studierea documentelor istorice și religioase despre contribuția unor personalități ale neamului la promovarea credinței creștine și despre rezistența creștină;</i> ✓ <i>Exerciții de analiză a surselor iconografice;</i> ✓ <i>Vizitarea expozițiilor tematice, a muzeelor, monumentelor;</i> ✓ <i>Pelerinaj la mănăstiri.</i>
2.2. Manifestarea prin propriul comportament a valorilor moral-creștine.	<ul style="list-style-type: none"> - Asceza creștină (post, rugăciune, milostenie). - Modalități de implicare a tinerilor în apărarea vieții (combaterea violenței, a suicidului, a eutanasiei și a degradării demnității umane). - Participarea activă a tinerilor în promovarea valorilor creștine. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Lecturarea și comentarea unor texte biblice;</i> ✓ <i>Discuție dirijată: „Rolul tinerilor în apărarea vieții”;</i> ✓ <i>Exerciții de autoevaluare a propriului comportament;</i> ✓ <i>Exersarea unor conduite axate pe valorile moral-creștine;</i> ✓ <i>Proiect de dezvoltare personală din perspectivă hrisitică.</i>

3. Exersarea de mersurilor de valorificare a învățaturii de credință în viața personală și a comunității

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
3.1. Manifestarea atitudinii față de problemele lumii contemporane din perspectiva învățaturii creștine.	<ul style="list-style-type: none"> - Rolul dialogului ecumenic și interreligios. - Dialogul între credință și știință. - Libertate religioasă și prozelitism. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Exerciții de analiză a problemelor lumii contemporane din perspectiva învățaturii creștine;</i> ✓ <i>Discuții cu tema: "Rolul dialogului ecumenic și interreligios";</i> ✓ <i>Exersarea unor conduite axate pe dialogul ecumenic și interreligios.</i>
3.2. Asumarea conștientă a învățaturii de credință în viața personală.	<ul style="list-style-type: none"> - Liturghie și filantropie. - Jertfa euharistică și iubirea jertfelnică. - Rugăciunile pentru cei adormiți în Domnul. - Asceza creștină (post, rugăciune, milostenie). - Iubirea de Dumnezeu și iubirea de semenii. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Exerciții de autoevaluare privind manifestarea învățaturii de credință în viața personală;</i> ✓ <i>Exersare de acțiuni ce demonstrează învățatura de credință.</i>
3.3 Aplicarea învățaturii de credință în comunitate.	<ul style="list-style-type: none"> - Asceza creștină (post, rugăciune, milostenie). - Rolul tinerilor în apărarea vieții (combaterea violenței, a suicidului, a eutanasiei și a degradării demnității umane). - Rolul dialogului ecumenic și interreligios. - Participarea activă a tinerilor în promovarea valorilor creștine. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Stuidu de caz;</i> ✓ <i>Exerciții de alcătuire a portretului tânărului de azi: apărător al vieții și al demnității umane;</i> ✓ <i>Exersarea unor conduite de manifestare a învățaturii de credință;</i> ✓ <i>Exerciții de valorizare a dialogului interreligios;</i> ✓ <i>Vizite de documentare la Biserică;</i> ✓ <i>Proiect de acțiuni în folosul comunității cu caracter moral-creștin (voluntariat).</i>

4. Corelarea achizițiilor acumulate în cadrul *Religiei* cu cele obținute la alte discipline de studiu

Sub-competențe	Conținuturi	Activități de învățare și de evaluare
4.1. Utilizarea cunoștințelor de istorie a religiilor în aprecierea importanței respectului și a dialogului între oameni și comunități.	<ul style="list-style-type: none"> - Creștinismul – fundament al civilizației europene. - Rolul creștinismului în dezvoltarea culturii și civilizației europene. - Solidaritate și prietenie. - Rolul dialogului ecumenic și interreligios. - Libertate religioasă și prozelitism. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Exerciții de identificare și comentare a schimbărilor aduse de creștinism în istorie;</i> ✓ <i>Analiza critică a surselor de documentare;</i> ✓ <i>Exerciții de formulare argumentată a punctului de vedere;</i> ✓ <i>Mese rotunde/conferințe tematice cu invitarea persoanelor-resursă.</i>
4.2. Exprimarea unor judecăți de valoare prin utilizarea învățaturii de credință și a cunoștințelor de la alte discipline de studii.	<ul style="list-style-type: none"> - Rolul dialogului ecumenic și interreligios. - Dialogul între credință și știință. - Politicile Uniunii Europene privind libertatea religioasă. - Creștinul în lumea modernă. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ <i>Studiu de caz;</i> ✓ <i>Vizionarea și comentarea unor filme documentare;</i> ✓ <i>Exerciții de integrare a achizițiilor intelectuale de la alte discipline de studiu în cadrul subiectelor cu tematică religioasă;</i> ✓ <i>Exerciții de identificare a asemănărilor și a deosebirilor între textele religioase și cele laice pe teme comune;</i> ✓ <i>Exerciții de exprimare argumentată a propriei opinii;</i> ✓ <i>Proiect de cercetare (interdisciplinar).</i>

Conținuturi recomandate pentru clasa a XII-a

I. Cunoașterea și trăirea învățaturii de credință

- Persoana și lucrarea Sfântului Duh.
- Credința în înviere și viața veșnică.

- Fenomene normale și paranormale.
- Biserica și Sfintele Taine.
- Rugăciunile pentru cei adormiți în Domnul.
- Liturghie și filantropie.
- Jertfa euharistică și iubirea jertfelnică.
- Solidaritate și prietenie.

II. Cultură, spiritualitate și viață creștină

- Iubirea de Dumnezeu și iubirea de semeni.
- Asceza creștină (post, rugăciune, milostenie).
- Mari personalități ale neamului – promotori ai credinței creștine.
- Modele de rezistență creștină în anii regimului totalitar comunist în R.S.S. Moldovenească.
- Modalități de implicare a tinerilor în apărarea vieții (combaterea violenței, a suicidului, a eutanasiei și a degradării demnității umane).
- Participarea activă a tinerilor în promovarea valorilor creștine (credință, nădejde, dragoste, sfințenie, libertate, pace).
- Creștinismul – fundament al civilizației europene.
- Rolul creștinismului în dezvoltarea culturii și civilizației europene.

III. Confesiuni creștine în Republica Moldova

- Ortodoxia.
- Catolicismul.
- Protestantismul și neoprotestantismul.
- Rolul dialogului ecumenic și interreligios.

IV. Creștinismul și provocările lumii contemporane

- Libertate religioasă și prozelitism.
- Dialogul între credință și știință.
- Politicile Uniunii Europene privind libertatea religioasă.
- Creștinul în lumea modernă.

STRATEGII DIDACTICE

Curriculumul opțional la *Religie. Cultul ortodox*, clasele X-XII, orientează proiectarea, organizarea și desfășurarea procesului educațional la disciplină în contextul unei pedagogii centrate pe formarea de competențe. În această ordine de idei strategiile didactice proiectate în curriculum și valorificate la ore vor fi racordate la metodologia formării-dezvoltării-evaluării competențelor școlare. Astfel, profesorii vor implementa demersul didactic în scopul stabilirii unor conexiuni între *a învăța să știi, a învăța să faci, a învăța să fii, a învăța să trăiești împreună cu alții*, un accent deosebit urmând a fi pus pe formarea de valori, atitudini și comportamente.

Pentru aplicarea reușită a metodologiei date profesorii vor ghida activitatea elevilor astfel încât aceștia să parcurgă traseul de la *informare* la *acțiune*, adică la *manifestarea de comportamente corespunzătoare valorilor moral-creștine*.

Profesorul va aplica în cadrul orelor de religie metodele prin care elevii vor dobândi în special cunoștințe funcționale, prin intermediul cărora acestora li se vor propune sarcini de lucru în vederea dezvoltării unor capacități și formării de valori și atitudini creștine. Metodologia formării-dezvoltării-evaluării competențelor prevede obligatoriu identificarea/crearea unor situații de integrare, a unor situații-problemă legate de cotidian (autentice), pe care elevul le rezolvă, mobilizându-și resursele interne, adică cunoștințele, capacitățile și atitudinile achiziționate și exersate la ore. Prin urmare, profesorul va avea grijă să creeze elevului oportunități ca ceea ce învață la ore să aplice în plan social, în viața de zi cu zi, sub forma unor comportamente constructive, care au la bază un sistem de valori și atitudini moral-creștine.

Pentru aplicarea eficientă la orele de religie a metodologiei formării-dezvoltării-evaluării de competențe, profesorul poate utiliza cadrul de învățare ERRE: *Evocare, Realizarea sensului, Reflecție, Extindere*.

La etapa de *Evocare* profesorul va aplica metode pentru a identifica nivelul de cunoaștere și înțelegere de către elevi a ceea ce vor urma să învețe la oră, dar și pentru a stabili nevoile, interesele acestora raportate la tema nouă. La această etapă, așadar, este pusă în valoare experiența elevului, cunoștințele lui anterioare, care vor reprezenta o punte de trecere la tema nouă. Este foarte important ca la această etapă profesorul să capteze atenția elevilor, să le trezească interesul, motivația pentru subiectul lecției.

Profesorul poate aplica la această etapă metodele: asaltul de idei, discuția dirijată, studiul de caz, știu-vreau să știu-am învățat, gândește-perechi-prezintă, acrostihul, audiția muzicală etc.

Realizarea sensului reprezintă etapa lecției ce vizează lucrul cu informația nouă. Însă doar transmiterea, explicarea informației noi nu asigură pe deplin înțelegerea ei de către elev. În acest sens este important ca profesorul să mențină implicarea elevilor în activitatea de învățare prin formulare de sarcini care ar facilita contactul cu informația nouă și procesarea acesteia. Elevii

vor fi solicitați să studieze diverse surse, să demonstreze ascultare activă, să descrie, să interpreteze, să comenteze, să analizeze materialul nou.

În cadrul acestei etape pot fi valorificate metodele: SINELG, ciorchinele, graficul T, diagrama Venn, mozaicul, prelegerea cu elemente interactive, explozia stelară, demonstrația, harta povestirii, agenda cu notițe paralele, jocul de rol, instruirea asistată la calculator, învățarea prin descoperire, lectura ghidată, lucru cu documentul, problematizarea, valorificarea resurselor comunității etc.

A treia etapă a cadrului – *Reflecția* – este una foarte importantă, dat fiind că la această etapă are loc consolidarea, generalizarea celor învățate, formarea de atitudini, acțiuni ce vor condiționa, ulterior, manifestarea de comportamente. Prin realizarea sarcinilor propuse, elevii vor învăța să ia decizii, să aprecieze, să rezolve situații-problemă, studii de caz etc. În așa mod elevii își restructurează schemele cognitive inițiale și înțeleg că tema studiată este valoroasă și utilă.

La această etapă profesorul poate utiliza metodele: cubul, valorificarea resurselor comunității, algoritimizarea, studiul de caz, turul galeriei, poster, problematizarea, arborele ideilor, argumentarea, acvariul, cercetarea (în grup și individuală) etc.

Pentru ca modelul comportamental proiectat la oră să poată fi exersat de elevi – căci doar astfel vom dezvolta competențe – profesorul va proiecta și organiza *Extinderea*, astfel încât elevii să facă un transfer de cunoaștere și să integreze cele însușite la ore în situații de viață. În acest scop vor fi valorizate metodele: proiectul de acțiuni în folosul comunității, proiectul de cercetare, expoziția foto, prezentarea, portofoliul, interviul, proiectul de dezvoltare personală din perspectivă hristică, expoziția muzeistică, jurnalul reflexiv, proiectul literar-muzical cu tematică moral-creștină, dramatizarea etc. Astfel elevii vor fi implicați în exercițiul de identificare a problemelor/situațiilor, de luare a deciziilor, de propunere și implementare a unor strategii de rezolvare a problemelor/situațiilor identificate.

La proiectarea strategiei didactice, profesorul va utiliza Teoria Inteligențelor Multiple, oferind astfel elevilor oportunitatea de a-și dezvolta profilul de inteligență, dar și stilul propriu de învățare.

În cadrul procesului educațional la disciplina *Religie* profesorul va valorifica atât lucrul individual și frontal, cât și activitatea în perechi și în grup.

Implementarea reușită a disciplinei *Religie. Cultul ortodox* este determinată, de asemenea, de calitatea relației profesor – elev (de parteneriat, constructivă), de stabilirea în clasă a unui mediu de învățare deschis, de încredere, cooperant. Este foarte important ca activitățile desfășurate în cadrul orelor să fie complementate cu activități extracurriculare și extrașcolare, dar și cu activități în parteneriat cu familia și comunitatea.

SUGESTII DE EVALUARE

Componentă inherentă a procesului educațional, evaluarea la disciplina *Religie. Cultul ortodox* urmează să se realizeze sub forma unui feed-back neîntrerupt, menit să demonstreze nivelul de formare/dezvoltare la elevi a finalităților proiectate. Intenția demersului evaluativ va viza, în primul rând, eficientizarea modalităților de formare a elevilor din perspectiva valorilor moral-creștine.

În cadrul evaluării formative profesorul poate folosi atât metode de evaluare orală cât și scrisă. De asemenea, este oportun de valorificat și evaluarea prin probe practice. În acest context pot fi aplicate metode precum: conversația euristică, interviul, dezbaterea, studiul de caz, comentariul pe bază de imagini, cubul, acvariul, comentariul pe bază de film, discuția la manej etc. (evaluarea orală) și PRES, eseul, textul coerent, metoda rebusului, analiza SWOT etc. (evaluarea în scris), exercițiul practic, modelarea, jocul de rol, demonstrația etc. (evaluarea prin probe practice).

În scopul proiectării unei evaluări cât mai eficiente, este indicat să fie utilizate metode/instrumente centrate în special pe evaluarea procesului, deoarece ne interesează nu doar ce a realizat elevul (produsul), dar mai cu seamă cum a fost realizat acesta, cum a ajuns elevul la această performanță.

Ținând cont de specificul disciplinei *Religie. Cultul ortodox*, în procesul evaluării se va lua în considerare următoarele aspecte specifice și recomandări:

- Modul în care elevii utilizează diverse resurse de învățare pentru descoperirea și înțelegerea conceptelor religioase și a propriei credințe. Din această perspectivă, ca produs pentru evaluarea sumativă poate fi propus *Portofoliul*.
- Motivația și efortul elevilor de a integra cunoștințele și valorile moral-creștine în propriul sistem de valori, atitudini și comportamente. Produs pentru evaluarea sumativă: *Proiectul de dezvoltare personală din perspectivă hristică*.
- Modul de exersare de către elevii a demersurilor de valorificare a învățaturii de credință în viața personală și a comunității. Produs pentru evaluarea sumativă: *Proiectul de acțiuni în folosul comunității cu caracter moral-creștin (voluntariat)*.
- Capacitatea elevilor de a corela achizițiile acumulate în cadrul *Religiei* cu cele obținute la alte discipline de studiu. Produs pentru evaluarea sumativă: *Proiectul de cercetare (interdisciplinar)*.

Întrucât elevii de liceu sunt obișnuiți cu realizarea unor astfel de sarcini complexe în cadrul altor discipline școlare (istorie, educație civică, limba și literatura română/maternă, geografie etc), este important ca aceștia să aibă oportunități de transfer/aplicare/extrapolare la ora de *Religie* a achizițiilor acumulate pe parcursul anilor de studii la alte materii de studiu.

Produsele elaborate de elevi vor fi prezentate de aceștia la orele de evaluare sumativă, dar și în cadrul unor activități extrașcolare. Este foarte important ca elevii să cunoască din timp ce produs urmează să realizeze pe parcursul unei unități de învățare și să participe la elaborarea criteriilor și a indicatorilor de performanță pentru realizarea și elaborarea acestor produse. Profesorul va propune elevilor în cadrul orelor, precum și pentru etapa de *Extindere*, diverse sarcini de lucru, prin care aceștia vor învăța cum să elaboreze etapizat produsul dat. În așa mod, demersul evaluativ va fi axat nu atât pe achiziția de cunoștințe/capacități/atitudini, cât, mai ales, pe modul de aplicare a acestora în diverse situații de integrare.

Autoevaluarea ca metodă alternativă de evaluare reprezintă un alt aspect deosebit de important în cadrul orei de *Religie*, dat fiind faptul că elevul este pus în situația să reflecteze, să se interogheze, să mediteze și să se autoaprecieze, să caute răspunsuri, să-și propună scopuri etc.

În procesul de evaluare la *Religie* pot fi aplicate și alte metode alternative, precum observarea sistematică a activității și comportamentului elevului, evaluarea reciprocă, evaluarea activității în grup etc.

BIBLIOGRAFIE

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Complexul de Edituri al B.O.M., Chișinău 2004.
2. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2013.
3. *Biblia cu ilustrații (8 volume)*, Ediție îngrijită de Mitropolitul Bartolomeu Anania, Editura Litera, București, 2011.
4. *Codul Educației al Republicii Moldova*. Publicat: 24.10.2014 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 319-324.
5. Boldirescu S., Boldirescu Sv., *Religie. Ghidul profesorului*, Cuvântul-ABC, 2013.
6. Callo T., *Pedagogia practică a atitudinilor*, Editura Litera Educațional, Chișinău, 2014.
7. Cerga A., *Bisericile Basarabiei. Dicționar enciclopedic*, Editura Civitas, Chișinău, 2013.
8. Crețu L., *Religie creștin-ortodoxă*. Manual pentru clasa a V-a, Editura Camno-group, Chișinău, 2012.
9. Crețu L., *Religie creștin-ortodoxă*, Manual pentru clasa a VI-a, Editura Camno-group, Chișinău, 2012.
10. Crețu L., *Religie creștin-ortodoxă*, Manual pentru clasa a VII-a, Editura Camno-group, Chișinău, 2014.
11. Cucuș C., *Educația religioasă: repere teoretice și metodice*, Editura Polirom, Iași, 2010.
12. Cucuș C., *Educația. Iubire, edificare, desăvârșire*, Editura Polirom, Iași, 2008.
13. Cucuș, C., *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași, 1998.
14. Guțu V., Chicu V., Dandara O., Solovei R. et.al., *Psihopedagogia centrată pe copil*, CEP USM, Chișinău, 2008.
15. Hadîrcă M. (coord.), *Formarea personalității elevului în perspectiva educației integrale*, IȘE, Chișinău, 2013.
16. Hadîrcă M., Răileanu A. (coord.), *Proiectarea și realizarea evaluării autentice. Cadru conceptual și metodologic*, IȘE, Chișinău, 2010.
17. Holbea Gh., Opreș D., *Apostolat educațional. Ora de religie – cunoaștere și devenire spirituală*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2010.
18. Favu G., Orzetic M. et al., *Religie. Cultul ortodox*. Manual pentru clasa a XI-a, Editura Sf. Mina, Iași, 2006.
19. Fuștei N., *Creștinismul pe înțelesul tuturor*, Editura Cuvântul-ABC, Chișinău, 2012.
20. Lemeni A., *Religie. Cultul ortodox*. Manual pentru clasa a X-a, Editura Corint, București, 2008.
21. Lemeni A., *Religie. Cultul ortodox*. Manual pentru clasa a XI-a, Editura Corint, București, 2006.
22. Mândăcanu V., *Pedagogia creștin-ortodoxă*, Editura Iulian, Chișinău, 2014.
23. Muha C., *Religie*. Auxiliar didactic pentru elevi, clasa a X-a, Editura Sf.Mina, Iași, 2009.
24. Muha C., *Religie*. Auxiliar didactic pentru elevi, clasa a XI-a, Editura Sf.Mina, Iași, 2009.
25. Muha C., *Religie*. Auxiliar didactic pentru elevi, clasa a XII-a, Editura Sf.Mina, Iași, 2009.
26. Opreș D., Scheau I., Moșin O., *Educația din perspectiva valorilor*. Tom VI: Summa Paedagogica, Editura EICON, Cluj-Napoca, 2014.
27. Opreș D., *Dimensiuni creștine ale pedagogiei moderne*. Editura Sf. Mina, Iași, 2010.
28. Pogolșa L., *Valorile educației moral-spirituale*, în: *Valorile moral-spirituale ale educației*. Materialele Simpozionului Pedagogic Internațional, IȘE, 3-4 aprilie 2015.

29. Păcurariu M., *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Știința, Chișinău, 1993.
30. Recomandarea 2006/962/ CE a Parlamentului European și a Consiliului Uniunii Europene din 18 decembrie 2006 privind competențele-cheie pentru învățarea pe tot parcursul vieții.
31. *Religie. Cultul ortodox*. Curriculum școlar. Clasele I-IX, Ministerul Educației al Republicii Moldova, Chișinău, 2012.
32. *Religie. Cultul ortodox*. Programe școlare. Clasele a IX-a – a XII-a și pentru școlile de arte și meserii, Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului, București, 2008.
33. *Să ne cunoaștem credința*. Ghidul profesorului la disciplina „Educație creștin-ortodoxă”. Clasele V-IX, Chișinău, 2010.
34. Sienkiewicz H., *Quo vadis*, Editura Sigma, Chișinău, 1992.
35. Solovei R., Eftodii Ș., *Valențe educative ale parteneriatului Școală-Biserică*, în: *Educație și viața spirituală în Basarabia. Tradiții și perspective*, Chișinău, CEP USM, 2015.
36. *Școala și Biserica: parteneriat pentru educație*, Ediția a II-a, (coord. Pr. dr. O. Moșin), Editura Cuvântul-ABC, Chișinău, 2013.
37. Teodor D. Gh., *Creștinismul la est de Carpați. De la origini până în secolul al XIV-lea*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1991.